

Школьний А. В.

ІНКОРПОРАЦІЯ КИЇВЩИНИ ДО СКЛАДУ КОРОНИ ПОЛЬСЬКОЇ НА ЛЮБЛІНСЬКОМУ СЕЙМІ 1569 р.: ОСНОВНІ ПОДІЇ, ІНІЦІАТОРИ ТА СЛОВЕСНІ БАТАЛІЇ

Стаття є спробою здійснення реконструкції обставин долучення Київщини до Корони Польської під час тривалого Люблінського сейму. Звертаючись із докладним аналізом до текстів відомих джерел про засідання Люблінського сейму, автор робить уточнення до вже висловлених дослідниками гіпотез, зокрема Оскара Галецького і Генрика Літвіна. Основні пропозиції стосуються обставин появи ініціатив долучити Київщину до складу Корони Польської, що досі не було предметом спеціального аналізу дослідників. При цьому автор порівнює описи двох відомих сеймових щоденників, виявляє та пояснює їх незбіг у датуванні ініціативи щодо прилучення Київщини та відповіді короля. Зокрема, звертає увагу на недогляд дослідників щодо того, чому цю ініціативу датовано 12 травня у сеймовому щоденнику (у тому, який опублікував Адам Титус Дзялинський). Пояснення автора унаочнює зіставлення відповідних фрагментів обох щоденників, що здійснено у додатках до статті. За підсумками аналізу основних джерел і дослідницьких гіпотез, у статті уточнено роль ініціативи представників від Волині в інкорпорації Києва та обговорено скоординованість їхніх дій із посланцями Корони Польської. З іншого боку, у статті простежено зміну основних аргументів «промоутерів» інкорпорації і, зокрема, звернуто увагу на обставини і причини появи аргументів «від історії».

Ключові слова: Люблінська унія, Київське воєводство, історія Польщі, Русь, ранньомодерна доба, князі, політична культура, еліти.

Люблінський сейм 1569 р. завершив багаторічні дискусії щодо перетворення династичної унії між Короною Польською та Великим князівством Литовським на реальне об'єднання. З-поміж усіх, тут само вирішився тривалий конфлікт за Підляшшя і Волинь. За ці землі, як відомо, представники обох сторін сперечались із середини XV ст., причому з тим самим набором аргументів. Напередодні їх в усій повноті повторили на Варшавському сеймі 1563–1564 рр., і тоді ці суперечки ще нічого не змінили¹. Ситуація однак докорінно змінилась на Люблінському сеймі, на якому представники від Волині заявили про свою суб'єктність і в такий спосіб формально виступили третьою стороною конфлікту. Надалі Волинь та питання її належності спровокувало ключову драму унійного сейму, і так тривало всю весну 1569 р. Присяга волинян, певною мірою, визначила подальший перебіг подій. Невдовзі до Корони Польської (далі — КП) також було долучено Київське воєводство, а це, своєю

чергою, змусило посланців Великого князівства Литовського (далі — ВКЛ) повернутися на сейм.

Дослідники тих подій зазвичай фокусувалися на обставинах приєднання Волині, натомість аналогічному процесу щодо Київщини відведено другорядну роль. Зокрема, прийнято вважати, що ідея інкорпорації Київщини виникла серед королівського двору наприкінці березня, під час перемовин щодо приєднання Волині. Однак її не поспішали втілювати, навіть коли з аналогічним проєктом 12 травня несподівано виступили коронні послы. Зрушення відбулись лише після присяги волинян, які також проявили ініціативу щодо цього питання². Як спробуємо продемонструвати нижче, питання довкола належності Києва доречно вважати окремою драмою Люблінського сейму.

Прилучення Київщини в оцінках і реконструкціях дослідників

Вперше питання прилучення Київщини до КП порушив Михайло Грушевський у четверто-

¹ Обмін думками між польськими урядниками та віленським воєводою щодо цього відбувся 12 лютого, див.: Adam Tytus Działyński, wyd., *Zrzedlopiśma do dziejow Unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego*, t. 2 (Poznań: czcionkami Ludwika Merzbacha, 1856.), 354–364.

² Robert I. Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, vol. I, *The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385–1569* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 488–491.

му томі «Історії України–Руси», в загальному описі засідань Люблінського сейму та аналізу поведінки представників руських воєводств на ньому³. У його представленні головним «промоутером» приєднання виступили коронні послы, яких надихнув успіх у справі «інкорпорації» Волині. Дослідник однак зазначив, що самі волиняни сприяли цьому процесу, оскільки прагнули зберегти єдність цих воєводств.

М. Грушевський визначив 12 травня як час старту процесу «інкорпорації» Київщини. Він також припустив, що король і сенатори мали сумніви щодо успіху цієї справи, тому й зволікали з відповіддю. Така поведінка, на його думку, призвела до повторного виголошення коронними послами вимог щодо присяги Василя Костянтина Острозького з уряду київського воєводи 28 травня та 1 червня, а також затяжних дебатів із цього приводу⁴. Загалом, він розглядав ідею прилучення Київщини як складник ширшої «альтернативної» концепції коронної еліти, суть якої — в інкорпорації окремих частин ВКЛ. І до цієї концепції звернулись, коли литовці покинули сеймові засідання.

Невдовзі, спираючись на ширшу джерельну базу, це питання розглянув Оскар Галецький у своєму спеціальному дослідженні перебігу засідань Люблінського сейму. На відміну від М. Грушевського, він припустив імовірність вирішального впливу волинян на перебіг «інкорпорації» Київщини. За його словами, вперше відповідну ідею обговорювали коронні сенатори 24 березня, а через кілька місяців, 12 травня, її озвучили коронні послы. Однак дослідник зауважив, що ці дві осібні (тобто такі, що прозвучали незалежно одна від одної у різний час і від різних кіл) ініціативи ні до чого не призвели.

О. Галецький зробив акцент на тому, що невдовзі (одразу після 24 травня) про прилучення Київщини активно говорили волиняни, а саме Гаврило Бокій, у своїх виступах в Посольській ізбі. Він припустив імовірність швидкого порозуміння обидвох сторін та окреслив мотиви кожної з них скоординовано виголошувати відповідні аргументи. Таким чином, стартом процесу приєднання Київщини дослідник вважав 28 травня. Зволікання короля з ухваленням рі-

шення він пояснював тим, що не було консенсусу між сенаторами з цього питання.

За проектом поширити інкорпорацію на Київ дослідник убачав спроби коронних послів зробити тиск на литовців, спрямовані на те, щоби повернути їх на сейм. Водночас він висловив припущення, що інтерес Сигізмунда Августа до цих терен можна пояснити сподіванням залучити коронну еліту до боротьби з Іваном IV, оскільки терени Київщини безпосередньо межували з Московією⁵.

У теперішніх студіях питанню приєднання Київщини до КП приділено небагато уваги. Зокрема, Кароль Мазур торкається цієї теми лише при обговоренні припущення про існування намірів волинської шляхти зберегти єдність руських воєводств⁶. Для Томаша Кемпи питання належності Києва є сюжетом загальної історії змагань за прилучення Волині. На його думку, обіцянка короля 24 травня затвердити вимоги князів спровокувала останніх ініціювати приєднання Київщини⁷. Такі припущення розвинув Роберт Фрост, висунувши ідею, що за ініціативою волинян стояв сам київський воєвода⁸.

Вершиною у дослідженнях перебігу засідань Люблінського сейму та прилучення руських воєводств до КП стали студії Генрика Літвіна⁹. Дослідник, оперуючи ширшим колом джерел, зробив низку уточнень у хронології обставин приєднання Волині. Його реконструкція подій важлива для загального розуміння обставин приєднання Київщини.

У його представленні ідея приєднання Київщини сформувалась при королівському дворі під час перемовин щодо Волині. Дослідник зауважив факт розгляду цього питання в сенаті 24 березня. На його думку, тоді цю ідею не розвивали через невизначеність справ із приєднанням Волині. Крім того Г. Літвін наголошує, що

³ Oskar Halecki, *Przylaczenie Podlasia, Wolynia i Kijowszczyzny do Korony w roku 1569* (Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1915), 112–114, 174–216, 238–239.

⁶ Karol Mazur, “Szlachta wołyńska wobec unii jagiellońskiej w dobie sejmiku lubelskiego 1569 r.,” *Przegląd Historyczny* 95, z. 1 (2004): 50–51. Тим не менше, дослідник виявив та опублікував лист волинян до короля, чим поживав інтерес до цього питання.

⁷ Tomasz Kempa, “The Attitude of Ruthenian magnates and nobles toward the Union of Lublin (1569) and the problem of the autonomy of Ukrainian lands within the Polish–Lithuanian Commonwealth,” *Zapiski historyczne* 84, z. 4 (2019): 41–53; Його ж, *Konstanty Wasył Ostrogski (1526–1608) — przywódca społeczności prawosławnej w Rzeczypospolitej* (Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2024), 199–205.

⁸ Frost, *History of Poland–Lithuania*, 488–489.

⁹ У цьому дослідженні використано український переклад праці: Генрик Літвін, *Злука поштитих народів: польського, литовського, руського. Волинь і Київщина в Люблінській унії*, пер. Марти Боянівської (Київ: Ніка–Центр, 2021).

³ Варто згадати, що напередодні вийшло спеціальне дослідження унійного сейму Матвія Любавського, але в ньому лише коротко переказано події початку червня 1569 р., де вирішено долю Києва, див.: Матвей Любавский, *Литовско-русский сейм: Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешней жизнью государства* (Москва: Университетская типография, 1900), 834–835.

⁴ Михайло Грушевський, *Історія України–Руси*, т. 4, XIV–XVI відносини політичні (Київ — Львів: Друкарня П. Барського, 1907), 394–395, 405–411.

маршалок Посольської ізби Станіслав Чарнковський був наближеною особою до Сигізмунда Августа, а також обіймав уряд коронного референдаря. Ця деталь стала підставою для припущень, що близьке оточення короля, за посередництва маршалка, «нав'язало» коронним послам ідею приєднання Києва. З цією вимогою коронні послы звернулись до короля 12 травня. На його думку, тоді ідею відклали до вирішення питання з Волинню.

Г. Літвін наголошує, що вирішальну роль у цій справі відіграли волиняни, які самі виступили з відповідною ініціативою в Посольській ізбі після 23 травня. Тож, оскільки обидві сторони були зацікавлені у прилученні Київщини, їм швидко вдалось сформулювати відповідні аргументи та винести це питання на обговорення в сенаті. Він також зазначає, що схвальне рішення короля в цій справі варто розглядати як частину ширшої стратегії, що передбачала укладення унії між КП і ВКЛ на засадах рівноправності¹⁰.

Отже, можна констатувати, що, на думку дослідників, ідея приєднання Київщини до КП спершу виникла серед коронної еліти, її розглядали двічі — 24 березня і 12 травня, однак ці ініціативи з різних причин не увінчались успіхом. Зрушення в справі почались лише тоді, коли з аналогічним проектом виступили волиняни на засіданнях Посольської ізби, що призвело до повторного розгляду питання у проміжку з 28 травня до 4 червня. Зрештою, король, попри незгоду деяких senatorів, ухвалив рішення про прилучення Київщини.

Така реконструкція подій має низку проблемних моментів. Якщо коронні послы вимагали присяги В. К. Острозького з уряду київського воєводи напередодні оголошеного терміну для присяги волинян на початку травня, чому вони не повторили цієї вимоги ні 23, ні 24 травня, коли волиняни таки прибули до Любліна? Також не ясно, чому король, який прийняв схвальне рішення щодо Київщини ще в березні, не оголосив про її приєднання одразу після виголошення коронними послами відповідної вимоги 28 травня. Адже саме так він зробив із Брацлавщиною. Зважаючи на це, варто більш глибоко звернутися до аналізу текстів документів Люблінського сейму (зокрема, сеймових промов та оголошених рішень короля), уточнити послідовність виступів основних героїв, зміни вживаних ними аргументів, причин їх заміни та основного результату.

Процес прилучення Київщини на Люблінському сеймі

Спробуємо коротко узагальнити наявні ключові джерела про динаміку і характер обговорення долі Київщини на Люблінському сеймі. Це можна зробити, звернувшись до двох опублікованих сеймових щоденників та вміщених у них текстів промов, постанов або ж їх переказів¹¹. Повідомлення щоденників доповнюють археографічні видання офіційних документів сейму (привілеї, постанови та декрети)¹² і їх чернеток¹³. Також опубліковано кореспонденцію литовських магнатів — ключових гравців сеймових дебатов¹⁴.

Звернення до згаданих джерел дає підстави констатувати, що вперше ідею інкорпорувати Київщину до складу КП розглядали в сенаті ще наприкінці березня (нагадаємо, Люблінський сейм почав роботу 10 січня 1569 р.). Зокрема, в чернетці проекту привілею унії після викладення умов об'єднання, наприкінці документа вміщено абзац про повернення до КП Волині, Підляшшя та Київського князівства¹⁵. Текст датовано 24 березня, імовірно, саме цього дня сенатори завершили обговорення чернетки привілею. Видавці цього джерела зазначили, що напроти наведеного вище уривку Францішек Красінський додав маргіналію: «*Śnać tego nie potrzeba*»¹⁶. Як результат, у проекті привілею унії, затвердженому сенаторами і датованому 24 березня, згаданого уривку уже немає¹⁷.

Але чому тоді відмовились від цієї ідеї? О. Галецький запропонував ретроспективне пояснення: мовляв, король із сенаторами прагнули повернути ці землі ще до укладення унії КП із

¹¹ Adam Tytus Działyński, wyd., *Zrzodlopisma do dziejow Unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego*, t. 3, *Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii, rok 1569* (Poznań: czcionkami Ludwika Merzbacha, 1856); Михаил Коялович, изд., *Дневник Люблинского сейма 1569 года. Соединение Великого княжества Литовского с Королевством Польским* (Санкт-Петербург: Печатня В. Головина, 1869).

¹² Stanisław Kutrzeba i Władysław Semkowicz, wyd., *Akta unii Polski z Litwą 1385–179* (Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1932).

¹³ *Akta podkanclerskie Franciszka Krasieńskiego 1569–1573*, t. 1, *Obejmująca akta od 9 stycznia 1569 roku do 1 kwietnia 1570 roku*, wyd. Władysław Krasieński i Władysław Chomętowski (Warszawa: Drukarnia Jana Jaworskiego, 1869).

¹⁴ Пётр Гильтебрандт и А. Миротворцев, изд., *Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси*, т. 7 (Вильна: Печатня А. Г. Сыркина, 1870).

¹⁵ «*Niwczém nie derogując, i owszém we wszém w mocy zupełnej na wieczne czasy zostawiając te przywileje, któreśmy na tym spólnym sejmie Lubelskim, do Korony naszej Polskiej Ziemi Wołyńską, Podlaską i Xięztwo Kijowskie, które ziemie z dawnych czasów (o czym są jasne przywileje) zawždy do Korony należały, Stanom Koronnym przywrócili.*» — *Akta podkanclerskie Franciszka Krasieńskiego*, 94–95.

¹⁶ Ibid., 94.

¹⁷ Kutrzeba i Semkowicz, *Akta unii*, 220–227.

¹⁰ Там само, 94–99.

ВКЛ¹⁸. При цьому намагалися уникнути можливих суперечок із литовськими посланцями щодо привілею унії, які і справді мали місце після оголошення про приєднання земель¹⁹. Г. Літвін висунув ризиковану гіпотезу, що король і його найближче оточення ухвалили позитивне рішення щодо інкорпорації Київщини ще в березні, яке, однак, їм довелося відкласти до вирішення справи з Волинню²⁰. На малоймовірність цього припущення вказує той факт, що будь-яких активних дій у той час не було: киянам не надсилали реституційного привілею з вимогою присягнути королю, як раніше зробили з шляхтою Брацлавського воєводства. Також це питання не порушували на засіданнях сейму в квітні, принаймні жоден із сеймових щоденників про це не згадує. Зрештою, як зазначає сам Г. Літвін, Сигізмунд Август наприкінці квітня при скликанні литовських сеймиків викликав також сенаторів і послів Київського воєводства²¹. Зважаючи на все це, можна припустити, що під час обговорення цього питання перемогла та група сенаторів, що в червні виступатиме проти приєднання Київщини.

Однак у травні до цієї ідеї мусили повернутися, оскільки коронні послі осібно і несподівано для всіх висунули претензії на Київ. У сеймових щоденниках маємо дві дати — 12 і 28 травня, які можна вважати стартом процесу «інкорпорації» Київщини. Першу зазначено в сеймовому щоденнику, опублікованому Адамом Титусом Дзялинським. Розповідаючи про події четверга, автор переказує відповідь короля на вимоги коронних послів, виголошених у середу. Серед низки рішень знаходимо й відповідь щодо інкорпорації Київщини: король обіцяє розглянути із сенаторами надані послами привілеї, що нібито доводять належність Києва КП, і в разі їх підтвердження запевняє привести київського воєводу до присяги²². Саме цю обіцянку частина дослідників вважає стартом процесу інкорпорації Київщини до КП²³.

Але такий поширеній серед дослідників інтерпретації суперечить та обставина, що коронні

посли вимагали присяги В. К. Острозького як київського воєводи. І це видається несподіваною вимогою, адже досі невирішеним залишалось питання інкорпорації Волині: на той момент могутній воєвода ще не склав присяги зі своїх волинських маєтків. Спливали останні дні, виділені волинянам для присяги, а досі ніхто з них не прибув до Любліна. Тоді ще було невідомо, чи вони взагалі збираються це зробити. Напруженість ситуації у Посольській ізбі щодо цього демонструє бурхлива реакція послів в наступні декілька днів, коли волиняни таки не приїхали й просили нового речення для складання присяги²⁴. Отже, за умов невирішеності питання з інкорпорацією Волині важко припустити імовірність реалізації ініціативи коронних послів щодо Київщини.

Крім того насторожує те, що можливість існування у коронних послів такої вимоги дослідники можуть припускати лише з тексту відповіді короля. Автор щоденника Дзялинського в описі подій за 12 травня наводить тільки відповідь Сигізмунда Августа на вимоги послів, виголошені в попередній день. Ці вимоги детально описані в обох сеймових щоденниках й загалом збігаються між собою. Зокрема в тому, що серед них немає пункту з вимогою присяги київського воєводи²⁵. Не випадає допускати пропуску такої важливої деталі одночасно обома авторами. Натомість, можемо констатувати, що наведені в обидвох щоденниках тексти відповіді короля на вимоги послів зовсім не збігаються за змістом (див. Додаток, пор. другу і третю колонки)²⁶. Симптоматично, що в сеймовому щоденнику, опублікованому Михайлом Кояловичем, вимоги послів і відповідь Сигізмунда Августа узгоджуються між собою²⁷. Натомість у щоденнику Дзялинського вимоги послів з відповіддю короля не збігаються ані за змістом, ані за кількістю пунктів (див. Додаток, пор. першу і другу колонки)²⁸. Це дає підстави припускати, що текст відповіді короля саме в цьому щоденнику стоїть не на своєму місці.

Спробуємо розібратися. Зважаючи на те, що у щоденнику Дзялинського дні тижня не позна-

¹⁸ Halecki, *Przylaczenie*, 112–114.

¹⁹ Дослідник відштовхувався від тексту серпневої відповіді Сигізмунда Августа на чергове прохання Яна Ходкевича повернути втрачені землі: Ibid., 214–215.

²⁰ Літвін, *Злука поштивих народів*, 94.

²¹ Там само, 94.

²² “*Aby pan wojewoda Kijowski przysiągł w radę koronną, gdy z przywilejów do korony Kijow należy; te przywileje gdy JMość panowie przejrzą, JK Mość powinności swej zaniechać niebędzie raczył.*” — Działyński, *Diariusz*, 163.

²³ Грушевський, *Історія України-Руси*, 4: 406; Літвін, *Злука поштивих народів*, 94–95. Однак, як покажемо далі, у цьому щоденнику текст відповіді короля поданий не на своєму місці. Тож від цього припущення потрібно відмовитись.

²⁴ Działyński, *Diariusz*, 164–165; Коялович, *Дневник*, 367–370.

²⁵ Пор. Działyński, *Diariusz*, 161–162 і Коялович, *Дневник*, 358–360.

²⁶ У щоденнику Дзялинського відповідь короля наведено в описі подій за четвер 12 травня, вона складається з 12 пунктів, а в щоденнику Кояловича — у розповіді про п'ятницю 13 травня, і тут фіксуємо 19 пунктів. Пор. Działyński, *Diariusz*, 162–163 і Коялович, *Дневник*, 363–366.

²⁷ Пор. Коялович, *Дневник*, 358–360 і Коялович, *Дневник*, 363–366.

²⁸ Пор. Działyński, *Diariusz*, 161–162 і Działyński, *Diariusz*, 162–163.

чені датами, укладач міг переплутати чернеткові записи при укладанні чистої версії рукопису²⁹. Найімовірніше, він помилково переніс відповідь короля з опису подій із четверга 2 червня на четвер 12 травня. Імовірність цього підтверджується фактом ідейного узгодження тексту відповіді короля із вимогами послів, виголошеними С. Чарнковським і Валентієм Ожеховським у суботу 28 травня. Останній просив короля відповісти на них у четвер, і Сигізмунд Август погодився. Серед вимог прозвучала пропозиція приєднати Київщину до КП, а також прохання розглянути ті вимоги, які послы раніше подали королю письмово (див. Додаток, зокрема, опис подій за 28 травня в четвертій колонці). 1 червня (середа) В. Ожеховський ще раз нагадає королю про них³⁰.

До цього додамо, що вимоги, про які В. Ожеховський нагадував королю у середу 1 червня, послы обговорювали ще 20–23 травня, і їхній зміст ідейно збігається з відповіддю короля, яка в щоденнику Дзяліньського вміщена в описі подій за 12 травня (див. Додаток, пор. другу і четверту колонки)³¹. Це опосередковано засвідчує також і сам заголовок відповіді: «*Odpowiedz JK Mosci Panam Poslam na articuli ich na pismie podane*»³², який раніше трактували як письмову відповідь короля на прохання послів. Натомість, наполягаємо, що у цьому випадку йдеться про відповідь монарха на письмові вимоги послів.

З огляду на висловлені вище спостереження, можемо стверджувати, що на початку травня коронні послы не висували вимоги інкорпорації Київщини. Вони вперше порушили це питання 28 травня. За таких обставин можна припускати, що вирішальна ініціатива у приєднанні Київщини належала виключно волинянам, які після присяги 23–24 травня засідали в Посольській ізбі. На це також вказують листи Яна Ходкевича, який писав із Любліна до Миколая Радзивіла «Рудого» 28 і 31 травня відповідно³³.

Волинянам, схоже, вдалося швидко переконати коронних послів у доцільності такого рішення. Цьому, очевидно, сприяло кілька причин. З одного боку, польські шляхтичі могли всерйоз

задуматись над перспективою освоєння обширних земель Київщини³⁴. При цьому їх не міг не приманювати актуалізований у тогочасній публіцистиці образ цього краю як казково родючого і малоосвоєного (у його витоків стояв ще Ян Длугош)³⁵. З іншого боку, коронні послы могли «просувати» це питання з мотивів справити додатковий тиск на литовців, які не поспішали повертатись до Любліна у відведений термін³⁶. У будь-якому випадку, проєкт приєднання був сформований у блискавично короткий строк. Уже 28 травня маршалок Посольської ізби С. Чарнковський з посиланням на давні привілеї доводив права КП на Київ³⁷, а також просив короля привести В. К. Острозького до присяги з уряду київського воєводи, щоб він міг посісти належне йому місце в сенаті³⁸. У його зверненні пролунали історичні аргументи, і їх насправді могли сформулювати волиняни ще напередодні свого приїзду до Любліна. Таке цілком слушне припущення зробив Г. Літвін, звернувши увагу на те, що проміжки між сеймовими засіданнями були надто короткими, щоби встигнути сформулювати такого роду аргументацію³⁹.

Після свят, 1 червня коронні послы вирішили нагадати королю про озвучені раніше претензії на Київ, і це від їхнього імені зробив В. Ожеховський. У своїй промові він зазначив, що коронні послы при слуханні 24 травня присяги В. К. Острозького ще не знали й не мали доказів належності Києва КП, а також запевнив, що тепер їм це відомо достовірно⁴⁰. Ця деталь підтверджує, що коронні послы не могли 11 травня подати королю давні привілеї, які б доводили права КП на Київ. Крім того, це може свідчити, що цю ідею, а також набір історичних аргументів, запропонували коронним послам волиняни, які після присяги засідали в Посольській ізбі.

³⁴ Цю ідею ще обговорював О. Галецький: Halecki, *Przylaczenie*, 183–184.

³⁵ Наталя Яковенко, «“Портрет” і “автопортрет” пограниччя: культурно-географічний образ “України” у XVI — початку XVII століття», в *Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI — початку XVIII століття* (Київ: Laurus, 2012), 57.

³⁶ Oskar Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. 2, W XVI wieku (Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1919), 311–312. Лист Яна Ходкевича до Миколая Радзивіла «Рудого» від 31 травня чудово демонструє, як потенційна інкорпорація Київщини панічно впливала на литовців. Спонтанічний різними чутками жемайтійський староста просив віленського воєводу приїхати до Любліна. Див.: Гильтебрандт і Миротворцев, *Археологический сборник документов*, 38–39.

³⁷ За спостереженнями М. Грушевського, тут йшлося про наданий Владиславом II Ягайлом в 1388 р. привілей київському князю Володимирі Ольгердовичу. див.: Грушевський, *Історія України-Руси*, 4: 406–407.

³⁸ Коялович, *Дневник*, 387–388.

³⁹ Літвін, *Злука поштивих народів*, 105–106.

⁴⁰ Коялович, *Дневник*, 393.

²⁹ На користь цієї версії може свідчити те, що в рукописі, який видав Дзяліньський, аркуш 146 обривається на фразі: «*We czwartek poslano po pany posly na gore, a gdy przyszli, dana im na prozby ich ta odpowiedz nizej opisana*» — далі залишено пусте місце, для цієї промови, яку очевидно мали дописати пізніше. див.: PAN Biblioteka Kórnicka. Nr 258. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/493202/edition/474594?language=pl>.

³⁰ Коялович, *Дневник*, 387–389, 393.

³¹ Пор. Там само, 374–377 і Działyński, *Diariusz*, 162–163.

³² Działyński, *Diariusz*, 162.

³³ Гильтебрандт і Миротворцев, *Археологический сборник документов*, 37–39.

Водночас перемишльський суддя просив короля привести Романа Сангушка до присяги з уряду брацлавського воєводи⁴¹. Того дня Сигізмунд Август декілька разів розглядав із сенаторами ці питання. Вони так і не досягли згоди щодо Київщини, натомість погодили приєднання Брацлавського воєводства⁴². Це може вказувати на те, що долю Київського воєводства, на відміну від Східного Поділля, ще не було вирішено в березні. Адже за два місяці потому король і сенатори виявились неготовими реалізувати цю ідею. Тоді логічно, що прилучення Київщини потребувало поглиблення відповідної аргументації.

Поза тим, 1 червня перед королем і сенатом виголошували промови Я. Ходкевич і Р. Сангушко. Жемайтійський староста просив короля не відривати від ВКЛ Підляшшя та Волинь, а також не схилити брацлавського і київського воєвод до присяги⁴³. Брацлавський воєвода, як і волинські князі тиждень тому, на позір опирався присязі. Завершуючи першу промову, Р. Сангушко просив Сигізмунда Августа не відривати Брацлавського воєводства від Київського. При цьому запевнив, що як тільки справа стосовно обох воєводств вирішиться, він смиренно підкориться рішенням монарха⁴⁴. Г. Літвін убачає в цьому заклику примарні сподівання Сангушка уникнути приєднання Брацлавського воєводства до КП⁴⁵. Але якби справді так, то важко зрозуміти мотив князя опиратись присязі, яка в очевидній перспективі забезпечувала йому сенаторське крісло й низку привілеїв для Східного Поділля. Зокрема, під час другої промови Р. Сангушко вимагав збереження «прав і вольностей» його братії. І, симптоматично, як тільки Сигізмунд Август та Якуб Уханський пообіцяли зберегти їх — князь одразу присягнув⁴⁶.

Із такої перспективи згадаємо припущення О. Галецького, який у словах брацлавського воєводи вбачав спроби продемонструвати єдність двох воєводств, а з тим, і зусилля наголосити на потребі приєднання Київщини⁴⁷. І тут доречно згадати про обговорення у листі Я. Ходкевича

тез волинян про належність Києва не до Русі, а до Волині⁴⁸, а також усталеного на той час переконання, що Брацлавське воєводство є частиною Волинської землі. Чи не дає все вищесказане підстави припустити, що волинські князі та шляхта діяли скоординовано як між собою, так і з представниками регіональних еліт інших земель, зокрема Київщини та Брацлавщини, яких очолювали волиняни Р. Сангушко і В. К. Острозький? Зокрема, Наталя Старченко наголошувала про існування «вужчої спільноти своїх», що складалась із волинян, брацлав'ян і киян уже на момент роботи Люблінського сейму⁴⁹.

Як уже було зазначено вище, 2 червня король надіслав послам відповідь на їхні вимоги, де зазначалось, що він і далі розглядатиме питання приєднання Київщини (див. Додаток)⁵⁰. Учасникам сейму це сигналізувало, що монарха не переконано наведена раніше історична аргументація, тож коронним послам потрібно було терміново змінювати стратегію. Спробуємо припустити, що того ж дня в Посольській ізбі вони спільно із волинянами розробляли нову аргументацію. За результатами таких обговорень, коронні послы сформували низку практичних тез. Зокрема, що Київ стратегічно важливий як «ворота» Волині, а також що місто є столицею Русі, на яку також претендує московський цар⁵¹.

А вже у п'ятницю 3 червня коронні послы звернулись до більш поглибленої історичної аргументації у своєму публічному обстоюванні прав КП на столичне місто Русі. Зокрема, каліський суддя Доброгост Потворовський наголошував, що київські князі здавна платили данину польським королям, які тричі брали Київ⁵². Сигізмунд Август знову ухилився від відповіді, сказавши, що розгляне це питання із сенаторами. Однак коронні послы не хотіли поступатись і вимагали дозволу бути присутніми при обговоренні. Король вимушено поставив це питання на голосування, і, зрештою, послам дозволили лишитись. Як виявилось, більшість сенаторів підтримувала ідею прилучення Київщини. Натомість краківський єпископ Філіп Падневський, краківський та сandomirський воєводи Стані-

⁴¹ Там само, 393.

⁴² Там само, 396, 398, 400.

⁴³ Там само, 395–396.

⁴⁴ «*a co sie tycze z wojewocztwa Bracławskiego, izem slissal, iz wassa krolewska moszcz tey rozmowy uczynacz raczis panu starosczie Zmoczkiemu z ich moszcziami pani, tedy prosse, abi wassa krolewska moszcz wojewocztwa od wojewocztwa Kiiowskiego odleczacz nie raczil. A gdi sie ich moszczie w tim rozmowiq, a mnie bedzie od wassei krolewskiej moszczi nakazano, tedim gothow wsitko uczinicz, co bedzie rozkazanie wassei krolewskiej moszczi.*». Там само, 397.

⁴⁵ Літвін, *Злука поштивих народів*, 95–96.

⁴⁶ Коялович, *Дневник*, 398–400.

⁴⁷ Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, 2: 310.

⁴⁸ «*isz niektorzij poslowie Wolijnszczij, zasiadziej s poslij, radzily, aby krol J. M., gdiysz iusz Wolijn przylaczyl do Polski, zebij i Kiiow zarasz, gdiysz nie ku Russi, alie ku Wolijniojw naleziej*» — Гильтебрандт и Миротворцев, *Археологический сборник документов*, 38.

⁴⁹ Наталя Старченко, «Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648 рр.)», *Український історичний журнал* 2 (2019): 11–13.

⁵⁰ Działyński, *Diariusz*, 163.

⁵¹ Коялович, *Дневник*, 401.

⁵² За спостереженнями О. Галецького, йшлося про походи Болеслава I і Болеслава II на Київ. див.: Halecki, *Przylaczenie*, 188.

слав Мишковський і Пйотр Зборовський разом із сондецьким каштеляном Геронімом Оссолінським виступили проти ініціативи послів. На їхню думку, реалізація цієї ідеї в перспективі передбачала великі витрати на оборону та виплату «упоминків» татарам. Дискусія ні до чого не привела, тож король переніс розгляд цього питання на суботу⁵³. На нашу думку, важливим підсумком цього дня стало те, що коронні послы виступили учасниками дискусії в сенаті і змогли дізнатись позицію противників приєднання. А це, своєю чергою, дало їм змогу скоригувати власну стратегію.

Разом із тим, того ж дня до Любліна прибули чільні представники литовської еліти. Сигізмунд Август приймав їх за вечерею, під час якої Я. Ходкевич знову звертався до монарха з промовою, щоби король не відривав Підляшшя і Волині від ВКЛ, а також доводив належність Брацлава та Києва до неї⁵⁴. О. Галецький припустив, що саме ця подія вплинула на рішення короля приєднати Київщину до КП. Король міг вирішити, що в цій демонстрації литовців проступає їхнє примирення з фактом інкорпорації цих земель та загальна готовність укласти унію⁵⁵.

У суботу 4 червня коронні послы знову прибули до короля, маршалок С. Чарнковський виступив з промовою, в якій обґрунтовував доцільність приєднання Київщини⁵⁶. Вона ввібрала всі висловлені раніше в Посольській ізбі (2 червня) аргументи історичного і практичного плану. Крім того, коронний маршалок зробив наголос на доблесті предків короля, які розширювали межі КП, й запевняв, що і Сигізмунду Августу це також під силу. Пан Борковський, який вів записи цих днів, відзначив ораторський хист С. Чарнковського. Він також зауважив, що промова справила велике враження на усіх senatorів.

Цього дня коронні послы знову були присутні при обговоренні у сенаті. Дискусії між прихильниками та противниками приєднання Київщини тривали три години. Опісля король оголосив своє рішення приєднати Київ до КП і пояснив його доцільність тим, що контроль над Києвом може «спонукати литовців плести проти поляків інтриги, як вони уже робили раніше». Потім кан-

цлер зачитав рішення короля про реституцію Київщини, де зазначалось, що В. К. Острозький має скласти присягу в понеділок. Проти такого рішення короля виступив краківський воєвода, але більшість senatorів сприйняли реституцію Києва схвально⁵⁷. На нашу думку, остаточно на рішення короля у цій справі вплинули самі литовці, з якими Сигізмунд Август окремо спілкувався за вечерею 3 червня. О. Галецький наполягав, що литовці виявили готовність визнати втрату Волині та Київщини. Але тексти сеймових щоденників виявляють протилежне. Швидше за все, ключову роль тут відіграла стійкість і затята відмова литовців погоджуватися на унію «in toto».

У понеділок 6 червня, як і було наказано, київський воєвода склав присягу королю. На жаль, неможливо відповісти, чи розігрував князь В. К. Острозький таку саму драму, як і князь Р. Сангушко. Адже маємо лиш коротке засвідчення факту присяги в щоденнику Дзялинського⁵⁸. Проте можна думати, що він так само на позір опирався присязі, доки Сигізмунд Август дав обіцянку не применшувати наявних «прав та вольностей». Припускаємо, що саме цього дня було оприлюднено латинський реституційний привілей Київському князівству⁵⁹. Можливо, саме тоді senatorи, а також і сам В. К. Острозький засвідчили його своїми підписами.

Справу з «поверненням» Київщини було вирішено, тож надалі тривала робота над розробленням привілею, який би окреслював «права та вольності» князів і шляхти приєднаних територій. Проте у вівторок 7 червня литовці прийшли на засідання сейму, де виступали перед сенатом та послами і чітко виразили сподівання на повернення втрачених земель. Автор щоденника Кояловича відзначив грубу манеру подання аргументів і поведінку жемайтійського старости, а також навів промови Ф. Падневського та С. Чарнковського, які йому опонували⁶⁰.

⁵⁷ Коялович, *Дневник*, 403–407.

⁵⁸ Działyński, *Diariusz*, 168.

⁵⁹ Привілей немає дати: «Datum Lublini in conventu Regni nostri generali die... mensis... anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, regni nostri quadragesimo.» — Kutrzeba i Semkowicz, *Akta unii Polski z Litwą*, 311. Дослідники припускають, що його уклали невдовзі після прийняття королем відповідного рішення, див.: Літвін, *Злука поштивих народів*, 105. Губерт Вайс зазначає, що привілей Люблінської унії почали писати в той же день, коли було узгоджено всі деталі, див.: Hubert Wajs, «Dokument Unii Lubelskiej w Archiwum Głównym Akt Dawnych», in *Unia Lubelska 1569 roku — Unie w Europie środkowo-wschodniej*, red. Jacek Krochmal (Warszawa: AGAD, 2020), 165–175; тож не виключено, що й цього разу Ф. Красінський вчинив так само.

⁶⁰ Коялович, *Дневник*, 407–409.

⁵³ Коялович, *Дневник*, 401–403.

⁵⁴ Див. лист Миколая Нарушевича до Миколая Радзивіла «Рудого» від 5 червня 1569 р. Гильтебрандт и Миротворцев, *Археографический сборник документов*, 39–40.

⁵⁵ Halecki, *Przylaczenie*, 190.

⁵⁶ У щоденнику Кояловича ці події неправильно датовані понеділком 5 червня. Натомість щоденник Дзялинського вказує, що вони відбулись в суботу. Див.: Działyński, *Diariusz*, 168.

Публічні промови та дії литовської делегації уже не могли вплинути на Сигізмунда Августа, і на той час він не збирався відмовлятися від оголошеного приєднання Київщини. Проте вони виразно ілюструють, що литовці не були готові змиритись з втратою Волині та Київщини. Відповідно, в рішенні короля приєднати Київщину до КП справді можна вбачати акт тиску, який мав би примусити литовців піти на поступки, як зазначали О. Галецький і Г. Літвін⁶¹. Невипадково в обґрунтуванні свого рішення Сигізмунд Август наголосив, що остерегається інтриг із боку литовців. Проте припущення Г. Літвіна, що це рішення було результатом послідовної політики короля, спрямованої на утвердження рівноправної унії між ВКЛ і КП, яку він проводив з березня, видається сумнівним⁶². Адже, як продемонструвало дослідження текстів записів у сеймових щоденниках, яке ми провели, питання приєднання Київщини почали активно розглядати в сенаті лише після 28 травня. Причому тривале зволікання Сигізмунда Августа не дає жодних підстав припускати, що долю Києва було вирішено в березні.

Отже, аналіз документів Люблінського сейму дав змогу уточнити наявні дослідницькі реконструкції подій (а саме поведінку і промови основних учасників сейму) щодо процесу приєднання Київщини до КП. Перш за все, варто наголосити, що відповідь короля на вимоги послів від 12 травня в сеймовому щоденнику Дзялинського була не на своєму місці. Найімовірніше, вона відображає події початку червня, й могла бути помилково перенесена укладачем щоденника з 2 червня на 12 травня. Відповідно, можна стверджувати, що коронні послы не висували претензій на Київ 11–12 травня.

Натомість, уперше вони порушили це питання 28 травня. А це, своєю чергою, може свідчити, що ініціатива щодо приєднання Київщини до КП належала виключно волинянам, які після присяги 23 травня долучились до засідань в Посольській ізбі. І про такі новини з Любліна наприкінці травня повідомляв Я. Ходкевич у своєму листі до М. Радзивіла «Рудого». Якщо так, то далі можемо підозрювати, що саме волиняни підготували історичну аргументацію, яку виголошував С. Чарнковський наприкінці травня.

З іншого боку, аналіз записів у сеймових щоденниках дає підстави припустити, що зволікання короля та сенаторів з ухваленням рішення щодо приєднання Київщини виявляє той факт, що станом на 24 березня у їхньому колі ще не існувало готового і узгодженого рішення. Тож, як факт, через два місяці потому вони виявились неготовими реалізувати цю ідею.

До цього додамо, що оскільки наприкінці травня король ще не був прихильником ідеї приєднати Київщину, це означає, що історична аргументація волинян видавалась йому непереконливою. Через це, допускаємо, коронні послы разом із волинянами мусили терміново змінювати стратегію, тобто вдатися до розроблення більш поглиблених аргументів історичного та практичного плану. Та, хоч як це дивно, допомогло не це. Вирішальну роль відіграли не витончені аргументи, а сама впертість литовців, які не хотіли йти на поступки в питаннях унії. Саме це, на нашу думку, остаточно переконало Сигізмунда Августа погодитись на ініціативу волинян прилучити Київщину до КП.

Додаток

У таблиці зіставлено фрагменти опублікованих щоденників Люблінського сейму, а саме переказ прохань коронних послів від 11 травня (перша колонка) та відповіді короля на них зі щоденника Дзялинського та щоденника Кояловича (друга і третя колонки відповідно). Для унаочнення виділено фрагменти щоденників, що стосуються однакових тем (у четвертій колонці — відповідні місця зі щоденника Кояловича, які тут з іншою датою). Неважливі для теми деталі запитів та відповідей опущено, пропуски позначено знаком: (...), залишено лише формулювання усіх прохань. Заголовки фрагментів позначені курсивом, жирним виділено інформацію, важливу для розуміння послідовності подій і уточнення хронології (тобто обговорені у статті сюжети). Оскільки у щоденнику Дзялинського відповіді короля за 12 травня не збігаються із проханнями коронних послів від 11 травня, цей уривок спеціально зіставлено з фрагментами обговорень та прохань, уміщених у щоденнику Кояловича під 20–23, 28 травня (відповідні контекстуальні зіставлення — у другій і четвертій колонках відповідно). У ньому міститься більш докладний переказ подій цих днів, ніж у щоденнику Дзялинського.

⁶¹ Літвін, *Злука поштивих народів*, 97.

⁶² Там само, 30–31, 94–95.

Прохання послів, щоденник Дзялинського, 11 травня ⁶³	Відповідь короля, щоденник Дзялинського, 12 травня ⁶⁴	Відповідь короля, щоденник Кояловича, 13 травня ⁶⁵	Обговорення та прохання послів, щоденник Кояловича, 20–23, 28 травня ⁶⁶
<i>We srode Panowie Poslowie z tymy prozbamy sly do Krolia JMosci, to iesth:</i> O Limitacyą causarum officii, aby mogła być krótsza anizli do tego czasu, (...) Posłowie Haliccy proszą, ut nullae sint causae exceptae od ich sądów nowych, (...) Na przesłuchanie liczby szafarzów i poborców, aby Król ku Panu Podskarbiemu niektóre z Panów deputować raczył, (...) Przypowiadanie służby żołnierzom, jest własny urząd JKMości, (...) aby Król JMosé sam służbę Rotmistrzom przypowiać raczył, (...) Czwartą część (...) porachować, jako wiele żołnierzów za nią może być chowano. Militaris disciplina i porządek około niej, aby snadniej postanowiona była, (...) a iz Hetmana potrzeba, proszą, aby też JKMość na Wielką Polskę wzgląd mieć raczył. Warunek i szafunek czwartej części jaki być ma, aby JKMość z Pany to podać raczył, (...) Z tych, którzy na Podolu mieszkają, (...) aby od Starost większe onera wyciągane niebyły, jeno te, które im są opisane. Także i ci na ukraińskich miejscach mieszkający, którym są pokazane vigore executionis wieczności i nowe summy, jeśliby na też imiona stare przywileje, których od przyjacielela dostawają, pokazać mogli, aby za takimi przywilejami przy tych imionach zostali. (...) aby Król JMość dla prędszego ludzi osiedzenia tak wieczności dawać raczył, jakoby nie insze, jeno communia onera cum tota nobilitate possessores tamtych krajów na sobie nieśli, a iżby tutius tam się ludzie sadzili, (...) aby kilka zamków w tamtych krajach było zbudowano. Rewizory dla oglądania uroczysk (...) naznaczyli: Pan Ponętowski (...), Pan Pilecki (...)	<i>Odpowiedź JKMości Panam Poslam na articuli ich na pismie podane:</i> Prosiłście WMoście, aby przez Lustratory tak inwentowane były imiona stołu Króla JMości, jakoby tej czwartej części nieubywało, (...) Około przebrania summy po pięćkroć sta tysięcy złotych, Pan Podskarbi Koronny z rozkazania Króla JMości już WMościom da sprawę. Co się tycze czwartej części na summie pięćkroć sto tysięcy złotych, (...) Wszakże rozumie téż to być JKMość z pożytkiem Rzeczypospolitej, gdzieby te summy ad rationem pięćkroć sta tysięcy złotych ad extenuationem były od tych possessorów zakupowane, którzyby sami niechcieli za extenuatją swej summy wybierać; (...) Aby od głównych zamków imion nieodrywano albo nieoddzielano, (...) Dożywocia przed zastawą dane, chocia się summa zapłaci, in suo robore zostawać mają, (...) Iż prosicie o Inflanty, na których obronę te summy i podatki są dane, aby JKMość raczył wedle Parczowskiej conclusii postąpić, (...) Coby za winą miała być na te, co niewydali reszty, (...) Liczba poborów aby uczyniona była dostateczna i exposity te wielkie aby były debite moderowane, (...) Zapłata żołnierzom, którzy na Podolu służą, aby się stała, (...) Aby byli tém rychlój Rotmistrze spisani i służba im przypowiedziana, (...) Kamieniec i Bar aby w dobrém opatrzeniu był, (...)	<i>A to, czo od krolia iego mosczi podano przez xiedza podkancz-lierzego, thy szą articuli:</i> Limitatiei causarum offitij odmieniacz (...) Halyczanom przypuszcza krol iego mosez na ich dobrą wolią, — iesliże chcą miecz nowe szandi (...) Czosczie waszmosczie prosili, abi iego krolewska mosez deputowacz raczil ku panu podskarbiemu niektore s panow, ku przesluchanyu lidzbi safarzow y poborcziow (...) Około przypowiadanya sluzby zolnierzom (...) Około porządku de disciplina militaria, (...) raczył iego krolewska mosez deputowacz ich mosez pani: (...), ktorzy wzową do siebie kylka ynych riczerskich lyudzy s pysarzem polnym y spyszą porządek. Hethmana tyz iego krolewska mosez dacz nie omieska, (...) Warunek y saffunek czwartay czesczy, yakowi bicz ma, iego krolewska mosez s pani od waszmoscziow podania, (...) Roskaze iego krolewska mosez starostom pogranicznem, abi slyachte ukrainą nie na inse onera, iedno na the, ktore w przywilegiach ych szą opysane, wyciągaly. Zesczye thyz waszmosczie prosili, zebi na the przywilegie, ktorich od nieprzyacziol dostawiają, a zwlaszcza na te ymiona, ktore execucij szą podlegle, (...) Za urocziskamy, gdy będą przesz komisarze naznaczone y na szeymie potwierdzone, prosiliscie waszmosczie, abi iego krolewska mosez dlya prethszego tham oszadzenya thakie przywilegie na wiecznosczy dawacz raczil, yakobi possesorowie nie na ynsze onera bily powinny, iedno na the, ktore szą spolne riczerstwu wsytkiemu koronnemu. (...)	<i>W Piathek, 20 Maii (...)</i> Namawialy thiz tho, abi krol iego mosez kazal znosicz resthę poborow pod winą safarzom; aby sie sluzba zaplaczyła zolnierzom y nowa sie przypowiedziała; rothmistrze starosthowie pogranyczny aby iechali na zamky, a zamki pograniczne aby dobrze opatrzili. Czo sie ticze czwarthei czesczi s tych sum —pienczikroc sto thisieczy, tak uradzili, —aby krolia w thym niemolesthowacz, (...) a yednak, gdzie szą sumi male, a wielkie pozithky na dobrach, iesly wiecz sie ktho naydzie, ieslibi checzyal postapicz czwartą czescz, — gdyz dozwyocz nie moze bicz, na takich dobrach, — aby mu pienyadze dal, a in mu z imienia stapil. <i>W Sobotę, 21 Maii,</i> szly poslowie s timi namowami wczoraisimi do krolia y z karthą okolo safunku czwarthei czesczy. Od krolia dano na to odpowiedz: (...) a te drugie rzeczy, o czosczie iego krolewskiej mosczi prosili, przesz pisma spisacie, a podacie iego krolewskiej mosczi na pismie. <i>W Poniedzialek, 23 Maii, (...)</i> Panowie poslowie na te propositia wothowali: O trzech czesczych, komu sie mają dostacz, (...) Druga, — o mytha nowe, (...) Trzecza — o frimarkach, iesly mają bicz zabronione wszytkie, czyli mogą bicz dawane, gdyz thimi frimarky odchodzą zas wielie dobr kroliewskych? Czwarda, — o woithowsthwa de nova radice, iesli moze krol dawacz, (...) Pyata, — o przekopanye laszu od Wegier. <i>W Sobotę 28 Maii, (...)</i> Po tim przysli panowie poslowie do krolia iego mosczi. Tham pan marsalek poselski uczinil rzecz. Prkazuiacz kroliowi iego mosczi przywileie dawne y dowodne, ze Kijow y panstwo ono wsitko zawzdi naliezalo do koronni y xiazetha one wsitkie o magiales kroliowi y koronnie bili, prossil tedi, abi krol iego mosez panu wojewodzie Kijowskiemu z urzedu iego woiewocztwa w rade koronne przysiadz y zasiescz na mieisce, iemu zdawna naliezające ros-kacz raczil.

⁶³ Działyński, *Diariusz*, 161–162.⁶⁴ Ibid., 162–163.⁶⁵ Коялович, *Дневник*, 363–366.⁶⁶ Там само, 374–376, 387–389.

Proхання послів, щоденник Дзялинського, 11 травня ⁶³	Відповідь короля, щоденник Дзялинського, 12 травня ⁶⁴	Відповідь короля, щоденник Кояловича, 13 травня ⁶⁵	Обговорення та прохання послів, щоденник Кояловича, 20–23, 28 травня ⁶⁶
Co się tycze residency in bonis donatis et obligatis, wedle nadawania przywilejów na ukrainnych miejscach, (...) Za szlachtą, którą Symkowicz do zamku Tykocinskiego ad certa onera ferenda zniewolił, (...) Za uroczyskami wieczności upadłych per execucionem, proszą, aby JKMość na posessyach większy i laskawszy wzgląd miał, nizli na ty, którym by to z nowu dawać miano. Czwartą część, aby i ci dali, którzy Królowi JMości ad rationem pięćkroć statysięcy pieniędzy pożyczili, (...) Proźba za Panem Wojewodą Pomorskim. Proźba za Skaziminskim, żeby Król JMość zań i za drugie więźnie zamianę dać raczył. Na te proźby Panów Posłów odpowiedź tego dnia niedana, odłożona do jutra.	Aby Pan Wojewoda Kijowski przysiągł w Radę Koronną, gdyż z przywilejów do Korony Kijów należy; (...)	A tho, aby zamky pogranyczne, za ktoremi by lyudzie ossyadacz mieli, warownieyszą obrone czasu potrzeby mieli, a yz lyudzie sluzebni rok od roku na pogranyczu maią bicz chowani, (...) Revisori zesczie waszmosczie s kola swego na oglyadanie y zamierzenie uroczisk na Podolyu ku them, ktore iego krolewska moszcz mianowacz raczil, naznaczili, (...) Czo sie tycze residentij in bonis donatis et obligatis, (...) Okolo angarij slyachti Tykocinski (...) Bedzie thyz raczil iego krolewska mosez laskawi miecz wzglyad na thy, ktorich ymiona executij podlegle są, gdzie szie okaza biez urocziskamy, nizli na tey, ktorym by to znowu dacz myal iego krolewska moszcz. «Okolo czwartey czesczy widania z ymion, na ktorich iest suma po pieczkroc sto thysieczy, (...) Lydzbe sumi po pieniez kroc sto tisieczy, (...) iego krolewska moszcz, (...) panu podskarbyemu pokazacz tho waszmoscziom ietsh roskazacz raczil. Prozby thy waszmoscziow za panem woiewodą Pomorskim, za Kazymirskym y za ynsemi wyeznyami (...) Na sprawe pana Ruczkiego y Dubrawskiego (...) Panowie poslowie Lencziczi proszą, aby w limitacy były excipowani, ktorzy są ex bonis expulsi. (...)	Tamze potim sedzia Przemiski wistąpił, (...) abi raczil sądzicz, prosimi, nie telko the sprawy swe, alie liudzi ukrzywdzonych, (...) A poniewas iz sie wassei krolewskei mosczi wraczają dobra naliezące, tedi tez rzecz slusna: kto sie ozowie, iz mu wzieto imienie, abis tez wassa krolewska moszcz wrocicz raczil. (...) Tak tez thi frimarki, ktore sie nieskonczili, abi lindzie watpliwosci niebili, (...) Tak tez posipane kopcze, ktore starostowie possipali gwałtem, wiprawiswssi kommissie sobie kwoli, przeciww prawu, a liudzi wedlie prawa granicze usipane rossipali, (...), a dzien abis wassa krolewska moszcz tim sprawom naznaczicz raczil, –a o czo prossimi, abis wassa krolewska moszcz, we czwartek zasiecz na tim raczil. Na the rzeczi, ktorechmi wassei krolewskei mosczi na pismie podali, ktore wzięli niemalo czassu, responsu niemami, prossimi oni. (...) a tak prosimi, – abis wassa krolewska moszcz thi sprawi – criminalnes actiones odsądzicz raczil. (...) abi ie znossono y odbierano, zwlaszcza Krakowską, reste. Na tho odpowiedziano, iz we czwartek krol iego moszcz zassiedzie na tich sprawach, abi ukrzywdzeni wzięli nagrode. (...) Resti iuz znoszą. Pan podskarbi ye odbiera. (...)

Bibliographic References

- Akta podkanclerskie Franciszka Krasieńskiego 1569–1573*. T. 1, *Obejmująca akta od 9 stycznia 1569 roku do 1 kwietnia 1570 roku*, wydawcy Władysław Krasieński i Władysław Chomętowski. Warszawa: Drukarnia Jana Jaworskiego, 1869.
- Działyński, Adam Tytus, wyd. *Zrzodlopisma do dziejow Unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego*. T. 2. Poznań: czcionkami Ludwika Merzbacha, 1856.
- — —. *Zrzodlopisma do dziejow Unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego*. T. 3, *Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii, rok 1569*. Poznań: czcionkami Ludwika Merzbacha, 1856.
- Frost, Robert I. *The Oxford History of Poland–Lithuania*. Vol. I, *The Making of the Polish–Lithuanian Union, 1385–1569*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Giltebrandt, Piotr, & A. Mirotvortsev, eds. *Arkheograficheskie sbornik dokumentov, odnosiaschchikhsia k istorii Severo-Zapadnoi Rusi*. Vol. 7. Vilna: Pechatnia A. G. Syrkina, 1870.
- Halecki, Oskar. *Dzieje unii jagiellońskiej*. T. 2, *W XVI wieku*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1919.
- — —. *Przylączenie Podlasia, Wołnia i Kijowszczyzny do Korony w roku 1569*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1915.
- Hrushevskyi, Mykhailo. *Istoriia Ukrainy-Rusy*. t. 4, XIV–XVI vidnosyny politychni. Kyiv — Lviv: Drukarnia P. Barskoho, 1907.
- Kempa, Tomasz. “The Attitude of Ruthenian magnates and nobles toward the Union of Lublin (1569) and the problem of the autonomy of Ukrainian lands within the Polish–Lithuanian Commonwealth.” *Zapiski historyczne* 84, z. 4 (2019): 41–72.
- — —. *Konstanty Wasyl Ostrogski (1526–1608) — przywódca społeczności prawosławnej w Rzeczypospolitej*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2024.
- Kojalovich, Mikhail, ed. *Dnevnik Liublińskiego seima 1569 goda. Soedinenie Velikogo kniazhestva Litovskogo s Korolevstvom Polskim*. Sankt-Peterburg: Pechatnia V. Golovina, 1869.
- Kutrzeba, Stanisław, & Semkowicz Władysław, wyd. *Akta unii Polski z Litwą 1385–1791*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1932.

- Litvin, Henryk. *Złuka poshtyvykh narodiv: polskoho, lytovskoho, ruskoho. Volyn i Kyivshchyna v Liublińskii unii*. Transl. Marta Boianivska. Kyiv: Nika-Tsentr, 2021.
- Liubavskii, Matvei. *Litovskorusskii seim: Opyt po istorii uchrezhdeniia v sviazi s vnutrennim stroem i vneshnei zhizniu gosudarstva*. Moskva: Universitetskaia tipografia, 1900.
- Mazur, Karol. "Szlachta wołyńska wobec unii jagiellońskiej w dobie sejmu lubelskiego 1569 r." *Przegląd Historyczny* 95, z. 1 (2004): 37–52.
- Starchenko, Natalia. "Liublińska unia yak resurs formuvannia kontseptu politychnoho 'narodu ruskoho' (1569–1648 rr.)." *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* 2 (2019): 4–45.
- Wajs, Hubert. "Dokument Unii Lubelskiej w Archiwum Głównym Akt Dawnych." In *Unia Lubelska 1569 roku — Unie w Europie środkowo-wschodniej*. Redaktor Jacek Krochmal. Warszawa: AGAD, 2020.
- Yakovenko, Natalia. "'Portret' i 'avtoportret' pohranychchia: kulturno-geohrafičnyi obraz 'Ukrainy' u XVI — pochatku XVII stolittia." In *Dzerkala identychnosti. Doslidzhennia z istorii uiaвлен ta idei v Ukraini XVI — pochatku XVIII stolittia*, 44–62. Kyiv: Laurus, 2012.

A. Shkolnyi

THE INCORPORATION OF THE KYIV REGION INTO THE CROWN OF THE KINGDOM OF POLAND AT THE LUBLIN SEJM IN 1569: MAIN EVENTS, INITIATORS AND VERBAL BATTLES

This article attempts to reconstruct the circumstances surrounding the incorporation of the Kyiv region into the Crown of the Kingdom of Poland during the protracted Lublin Sejm. By conducting a detailed analysis of the texts of well-known sources on the Sejm's proceedings, the author refines previously expressed hypotheses by scholars such as Oskar Halecki and Henryk Litwin. The main proposals concern the emergence of initiatives to incorporate the Kyiv region into the Crown of the Kingdom of Poland. This topic has not yet been the subject of a thorough scholarly examination yet. The author compares the descriptions found in two well-known Sejm diaries, identifies and explains discrepancies in the dating of initiatives to annex Kyiv and the king's response. Based on the analysis of key sources and research hypotheses, the article clarifies the role of the Volhynian delegates' initiative in incorporating Kyiv, as well as the coordination of their actions with the envoys of the Crown of the Kingdom of Poland. Furthermore, the article traces the shifts in the main arguments of both the promoters and opponents of the incorporation, paying particular attention to the circumstances and reasons behind the emergence of "historical arguments."

Keywords: Lublin Union, Kyiv Voivodeship, history of Poland, Ruthenia, early modern period, princes, political culture, elites.

Матеріал надійшов 05.05.2025

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)